

Методи розслідування злочинів на українських землях у добу Середньовіччя

Анатолій Старушкевич *

* Канд. юрид. наук, доцент, Університет сучасних знань, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7659-6646>, e-mail: stargdoc@gmail.com

DOI: 10.32353/khrife.3.2025.02

УДК [343.98:340.130](477)

Надійшло 11.07.2025 / Рецензовано 14.07.2025 / Прийнято до друку 24.09.2025 /
Доступно онлайн 30.09.2025

Мета статті — проаналізувати методи розслідування злочинів, застосовувані на українських землях у добу Середньовіччя на основі норм звичаєвого права Широкої «Руської правди», з'ясувати їхню роль у формуванні криміналістичного вчення про методи розслідування кримінальних правопорушень (зокрема, криміналістичної методики як складової сучасної криміналістики). Для досягнення поставленої мети автор послуговувався загальнонауковими методами: спостереження, порівняння, абстрагування, аналізу, синтезу, моделювання тощо. Здійснено науковий аналіз методів розслідування злочинів, регламентованих нормами Широкої «Руської правди» часів Київської Русі. Зазначено, що методи розслідування злочинів «заклич», «звід» і «гоніння сліду» як комплексні процесуальні дії спрямовували на розшук і переслідування злочинців, знайдення викраденого. Зауважено, що сформовані ще в додержавному суспільстві в судовій практиці общинних судів «заклич», «звід» і «гоніння сліду», засновані на взаємодії членів громади, набули такої ефективності, що після формування держави їх застосовували й розвивали вервні суди Київської Русі та Галицько-Волинської держави, а згодом перейняли правонаступники цих органів — копні суди. У Широкій «Руській правді» та Статутах Великого князівства Литовського ці методи розслідування закріпили вже на загальнодержавному рівні. Поширений у той час інститут звичаєвого права «сочення» давав змогу отримувати криміналістично значущу інформацію про злочинця з метою його переслідування за ідеальними слідами, доречними в разі невиявлення, знищення або низької інформативності матеріальних слідів. Доведено, що правові процеду-

ри звичаєвого права («звід», «гоніння сліду») стали підґрунтям для розроблення сучасних методів розслідування кримінальних правопорушень за гарячими слідами та за інформацією про предмети й об'єкти злочинного замаху, криміналістичного аналізу слідової картини, криміналістичного профілювання, криміналістичної ретроспекції. Зроблено висновок, що передавання досвіду із розслідування злочинів у межах однієї територіальної громади від старших членів общини молодшим не лише сприяло вдосконаленню навичок застосування методів розслідування, а й мало певний превентивний вплив на учасників цих правових дій, утримуючи їх від скоєння правопорушень і приховування відомих їм протиправних дій, учинених іншими членами громади.

Ключові слова: розслідування злочинів; гоніння сліду; слідогон; звід; заклич; поволення; сочення; «Руська правда»; вервний суд; копний суд; гаряча копа; гарячі сліди; свіжі сліди; розслідування в Київській Русі.

Постановка наукової проблеми

У Київській Русі набув поширення обвинувально-змагальний процес, для якого характерна активна участь у ньому осіб, зацікавлених у розв'язанні конфліктів, що виникли. Вервний, а згодом копний суд виконував функції посередника в судовому процесі. Поширення в Київській державі (XI–XII ст.) обвинувально-змагального процесу обумовлено, з одного боку, незначними суперечностями між прошарками населення, з іншого — недостатньою розвиненістю державного механізму та фактичною відсутністю правоохоронних органів на місцях.

У змагальному процесі Київської Русі сторони традиційно називали позивачем і відповідачем. Особливо активну роль у цьому процесі відіграв позивач, за заявою якого зазвичай і розпочинали судочинство. Значну активність позивач виявляв під час розшуку злочинця. Норми звичаєвого права, а згодом приписи писаного права визначали порядок такого розшуку, складові якого — пізнавальні процедури під

назвою «заклич», «звід» і «гоніння сліду» (в окремих публікаціях — «слідогон»).

Першим документом, який регулював діяльність із виявлення, розкриття та розслідування злочинів на території Київської Русі, називають «Руську правду». Ця збірка старовинного руського права, складена на основі звичаєвого права Київської держави XI–XII ст., містить норми, у яких закріплено правила розшуку злочинців за залишеними ними слідами шляхом проведення послідовних пізнавальних процедур: «закличу», «зводу», «гоніння сліду».

За своєю сутністю ці пізнавальні процедури подібні до сучасних методів розслідування кримінальних правопорушень, оскільки вони мали на меті знайти викрадене, з'ясувати особу злочинця та обставини події. Процедурні приписи давали змогу виконувати тактичні завдання (виокремлення індивідуальних ознак викраденого, знаходження місця його перебування, з'ясування обставин події шляхом пошуку слідів та опитування свідків, пошук злочинця поміж мешканців певної територіальної

громади, відслідковування процесу передавання викраденого від одного власника іншому тощо). Підґрунтя методів розслідування становили сучасні наукові пізнавальні процедури (спостереження, порівняння, розпізнавання, аналіз і синтез, виявлення індивідуальних ознак речей і людей, мисленнева реконструкція події за її слідами, розрізнення слідів ідеальних і матеріальних тощо), «груповий метод» та взаємодія з громадою, переслідування злочинця за «гарячими» (свіжими) слідами, спроби застосування спеціальних знань тощо.

Давні методи розслідування злочинів («заклич», «звід» і «гоніння сліду») як комплексні процесуальні дії, спрямовані на розшук і переслідування злочинців та знайдення викраденого, сформовані ще в судовій практиці общинних судів додержавного суспільства не забули з часом, що свідчить про їх значну ефективність. Після формування держави їх застосовували й розвивали вервні суди Київської Русі та Галицько-Волинської держави, а згодом перейняли правонаступники цих органів — копні суди. У Широкий «Руській правді» та Статутах Великого князівства Литовського «заклич», «звід» і «гоніння сліду» нормативно закріпили на загальнодержавному рівні, а також конкретизували з певними особливостями на місцевому рівні¹.

Про надзвичайну ефективність методу розслідування «гоніння сліду» як найдавнішого засобу виявлення злочинця свідчить також те, що ним послуговувалися не лише в давньоукраїнській спільноті — верві — у IX—XII ст., а й у громадському судочинстві поляків і литовців. Наприклад, цей метод розслідування згадано у Вісліцькому Статуті 1347 р.² Ця комплексна форма досудового розслідування українського звичаєвого права здобула державне визнання у Великому князівстві Литовському, яке (із певними процесуальними корективами) санкціонувало її у ст. 6 розд. XIV Статуту Великого князівства Литовського (1566)³.

Давні традиційні методи розслідування злочинів на українських землях («заклич», «звід» і «гоніння сліду») іще не досліджено з позицій сучасних досягнень криміналістики. Їхнє значення для становлення теорії сучасної методики розслідування кримінальних правопорушень з'ясовано поверхнево, що свідчить про актуальність порушеної проблематики.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Традиційні пізнавальні процедури вервного й копного судочинства українських земель досліджували: М. Бедрій⁴,

- 1 Бедрій М. М. Здійснення гоніння сліду в українському копному судочинстві (XIV—XVIII ст.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6-2. Т. 1. С. 7—10. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/02.pdf> (дата звернення: 05.07.2025).
- 2 Пятяка О. О. Гродський суд у системі владних структур Київського, Брацлавського та Волинського воєводств (друга половина XVI — перша половина XVII ст.) : дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2006. 214 с. URL: <https://surl.li/dzbumo> (дата звернення: 05.07.2025).
- 3 Бедрій М. М. Здійснення гоніння сліду С. 8. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/02.pdf> (дата звернення: 05.07.2025).
- 4 Його ж. Копні суди на українських землях у XIV—XVIII ст.: історико-правове дослідження : монографія. Львів, 2014. 264 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2018/876.pdf (дата звернення: 05.07.2025).

І. Бойко⁵, Д. Ващук⁶, А. Гурбик⁷, Г. Демченко⁸, Ю. Крикун⁹, Л. Кушинська¹⁰, О. Макаренко¹¹, Я. Падох¹², І. Черкаський¹³, В. Чисніков¹⁴, А. Яковлів¹⁵ та ін. Із позицій криміналістики, зокрема методики розслідування кримінальних правопорушень, «заклич», «звід» і «гоніння сліду» стали предметом дослідження О. Котюка¹⁶, В. Шевчука¹⁷ та В. Юсупова¹⁸, однак ці автори розглядали зазначені методи розслідування в контексті історії криміналістики,

майже не аналізуючи їхні «процедурні» та «технологічні» особливості, ефективність і переваги, значення для формування наукових підвалин сучасної методики розслідування кримінальних правопорушень та її складової — методів розслідування.

Мета статті

Проаналізувати методи розслідування злочинів, застосовуваних на українських

- 5 Бойко І. Й. Формування та функціонування державно-правових і самоврядних інститутів у Галичині в складі Польського королівства (1387—1569 рр.) : дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2010. 499 с.
- 6 Ващук Д. П. Обласні привілеї Волині та Київщини: генеза і функціонування в другій половині XV — першій третині XVI ст. : дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2005. 238 с.
- 7 Гурбик А. Правовий інститут «гоніння сліду» в копному судочинстві українських земель Великого князівства Литовського. *Ukraina Lithuanica*. 2013. Т. 2. С. 96—111. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UkrL_2013_2_9 (дата звернення: 05.07.2025).
- 8 Демченко Г. В. Наказання по Литовському статуту в его трех редакциях (1529, 1566, 1588 гг.). Ч. 1. Київ, 1894. 273 с. URL: <https://surl.li/kjpskj> (дата звернення: 05.07.2025).
- 9 Крикун Ю. С. Звичаєве право українців у наукових дослідженнях 1920-х — на початку 1930-х років : дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2009. 213 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0409U000855> (дата звернення: 05.07.2025).
- 10 Кушинська Л. А. Звичаєве право та його еволюція у східнослов'янському суспільстві VI—XI ст. : монографія. Київ, 2008. 142 с. URL: <https://surl.li/uoddcu> (дата звернення: 05.07.2025).
- 11 Макаренко О. В. Злочини і покарання в праві Української Гетьманської держави 1648—1657 рр. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 22 с.
- 12 Падох Я. Суди і судовий процес старої України. Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто ; Львів, 1990. 128 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/9247/file.pdf> (дата звернення: 05.07.2025).
- 13 Черкаський І. Ю. Громадський (копний) суд на Україні-Русі XVI—XVIII вв. *Праці комісії для вивчення історії західно-руського та українського права*. 1928. IX. Вип. 4—5. 714 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005665> (дата звернення: 05.07.2025).
- 14 Чисніков В. М. Сисна поліція в Україні за часів Російської імперії (1880—1917 рр.) : історико-правове дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 535 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/2821> (дата звернення: 05.07.2025).
- 15 Яковлів А. Українське право / Українська культура : лекц. за ред. Дмитра Антоновича // упорядник С. В. Ульяновська; вст. ст. І. М. Дзюби; перед. слово М. Антоновича; додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. Київ, 1993. С. 222—236. URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult15.htm> (дата звернення: 05.07.2025).
- 16 Котюк О. І. Правомірність слідчих дій: умови визначення та засоби забезпечення : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 235 с.
- 17 Шевчук В. М. Теоретичні основи формування та реалізації тактичних операцій у криміналістиці : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2013. 48 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17279> (дата звернення: 05.07.2025).
- 18 Юсупов В. В. Криміналістика в Україні у XX — на початку XXI ст. (історико-теоретичне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 564 с.

землях доби Середньовіччя на основі норм звичаєвого права Широкої «Руської правди», з'ясувати їхню роль у формуванні криміналістичного вчення про методи розслідування кримінальних правопорушень (зокрема, криміналістичної методики як складової сучасної криміналістики).

Методи дослідження

Застосовано загальнонаукові методи: спостереження, порівняння, абстрагування, аналіз, синтез, моделювання тощо.

Викладення основного матеріалу дослідження

У разі скоєння злочину потерпілий розпочинав ініціативний розшук із процедури «закличу», сутність якої окреслено у ст. 32 і 34 Широкої «Руської правди»¹⁹. Потерпілий привселюдно оголошував про можливо скоєний щодо нього злочин (до прикладу, у разі зникнення челядина (раба), худоби, зброї, одягу тощо) у місцях скупчення людей (зазвичай у базарний день): ця правова дія (заява) мала обов'язковий характер, оскільки лише після неї для злочинця наставали певні правові наслідки.

Під час «закличу» потерпілий мав оголосити прикмети викрадених або втрачених речей. Якщо предмети, наприклад гроші, товари масового вжитку, не мали індивідуальних ознак, то «закличу» не здійснювали.

Якщо впродовж трьох днів після оголошення з'ясовувалося, що розшу-

куване перебуває в певної людини, то її вважали відповідачем. Останній мав повернути річ і сплатити штраф. Отже, «заклич» був одним із можливих методів пошуку злочинця або особи, яка переховувала викрадене.

Сутність «закличу» пропонують розглядати в широкому розумінні, адже складові цього методу — не тільки заява про факт зникнення (викрадення) речі й інформування громади про її прикмети, а й з'ясування свідків (видоків), обставин події (злочину), прикмет злочинців, місця перебування зниклого (викраденого) майна тощо. Отже, «заклич» — це не лише пасивне оголошення про факт зникнення (викрадення) майна та про його прикмети, а й активна форма пошуку, яку пропонують порівнювати із сучасним методом розшуку за публікацією в медіа²⁰.

Виявляючи розшукову активність під час «закличу» або одразу після нього, потерпілий самостійно опитував місцевих і довколишніх мешканців про те, що їм відомо про подію (злочин) і вірогідного злочинця. Інколи таке опитування мало ефект і навіть допомагало швидко виявити правопорушника й місце перебування зниклого майна.

Схоже на «заклич» у копному судочинстві — «поволання» (оголошення про злочин, під час якого всіх мешканців копного округу закликали збирати фактичні дані — «докази» у справі), правову процедуру якого описано у ст. 34 Широкої «Руської правди»²¹. Зазвичай цю дію здійснювали в разі вбивства. Після «поволання» або одночасно з ним родичі

19 Гавриленко О. А., Логвиненко І. А., Новікова Л. В. Історія держави і права України. Хрестоматія-практикум : навч. посіб. Харків, 2015. С. 29. URL: <https://surl.lu/rdhvmv> (дата звернення: 05.07.2025).

20 Чисніков В. М. Зазнач. твір. URI: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/2821> (дата звернення: 05.07.2025).

21 Гавриленко О. А., Логвиненко І. А., Новікова Л. В. Зазнач. твір. URL: <https://surl.lu/rdhvmv> (дата звернення: 05.07.2025).

вбитого розпитували всіх, хто що-небудь знав про цей злочин. Якщо опитування не давало бажаних результатів, копний суд удавався до «прослуху», за допомогою якого потерпілий сподівався отримати хоча б якісь відомості, що сприяли б пошуку вбивці.

«Поволання» селяни застосовували не лише як повідомлення про злочин, а й як публічний протест проти будь-яких незаконних дій. Потерпіла особа «кричала на гвалт», тобто привселюдно повідомляла про вчинення правопорушення²².

Отримана від свідків і за допомогою особистого спостереження криміналістично значуща інформація про подію та сліди на місці злочину (сліди ніг, розсипане жито тощо) давала змогу перейти до наступної правової процедури за участю представників громади — «гоніння сліду»²³.

«Гоніння сліду» (як комплексна процесуальна дія) зародилося в судовій практиці общинних судів іще в додержавному суспільстві. Після формування держави його застосовували й розвивали вервні суди Київської Русі та Галицько-Волинської держави, а згодом перейняли правонаступники цих органів — копні суди.

На загальнодержавному рівні «гоніння сліду» нормативно закріпили в Широкий «Руській правді»²⁴; дослідники зазначають, що ст. 77²⁵, яка регламентувала порядок «гоніння сліду», не мала аналогів у Короткій «Руській правді» —

вочевидь, її закріпили в законодавстві приблизно у XII ст.²⁶

Правову процедуру й метод розслідування «гоніння сліду» застосовували в разі неможливості затримати злочинця на місці злочину. За відсутності на той час спеціальних державних розшукових органів «гоніння сліду» здійснювали потерпілі, їхні близькі, члени територіальної громади та всі охочі.

Спершу вважали, що там, де лежить «лице» (викрадене, інші матеріальні докази вини), там і перебуває або переховується злочинець. Тож якщо на певній земельній ділянці знаходили «голову» (труп убитого), то верв (територіальна громада), яка там мешкала, зобов'язували розшукати винного й видати його переслідувачам або заплатити «дику віру» (штраф). Якщо викрадене знаходили у приватній будівлі, то її господар відповідав за «татьбу» (крадіжку) як імовірний злодій. Згодом поняття «лице» (матеріальні докази вини) поширили на самі сліди, залишені злочинцем або майном (наприклад, конем, волом або іншою свійською твариною). Якщо потерпілий утрачав «слід» під час розшуків, то місце втрати «сліду» уважали місцем перебування злочинця. Якщо «слід» утрачали на торованому шляху, у степу, на кордоні держави, то розшук (і позов) з фактичної та правової позицій не отримував завершення.

Дослідник А. Яковлів так описував цей процес: за скоєним убивством,

22 Шандра Р. С. Волоське право та особливості його застосування на українських землях (XIII—XVIII ст.) : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. С. 147. URL: <https://surl.lu/wxcbou> (дата звернення: 05.07.2025).

23 Шапірко П. М. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності в Україні: загальнотеоретичне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2012. 213 с.

24 Бедрій М. М. Здійснення гоніння сліду URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/02.pdf> (дата звернення: 05.07.2025).

25 Гавриленко О. А., Логвиненко І. А., Новікова Л. В. Зазнач. твір. URL: <https://surl.lu/rdhvmv> (дата звернення: 05.07.2025).

26 Гурбик А. Зазнач. твір. С. 102. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UkrL_2013_2_9 (дата звернення: 05.07.2025).

крадіжкою або іншим злочином потерпілий мав розшукати сліди, які залишив злочинець, запросити свідків, зазвичай ближніх сусідів і сторонніх людей — «чужих добрих (вірогідних) людей» — і з цією, іноді численною, «гарячою копою» поспішити туди, куди вів «слід»²⁷. Вірогідними слідами злочину вважали: 1) сліди, залишені безпосередньо злочинцем; 2) сліди, залишені твариною (наприклад, конем), на якій переміщався злочинець; 3) сліди (речі), залишені на місці злочину²⁸. Розрізняли «давній слід» і «свіжий слід» злочину («гарячий слід»), який істотно підвищував успіх розслідування.

Передбачали, що «гоніння сліду» слід здійснювати з «чужими людьми» і свідками, зазвичай очевидцями. Дослідник М. Ясинський описав процедуру «гоніння сліду» так: копний суд «гнав слід», розшукуючи злочинця, від «села до села». Село, яке «вивело слід» за межі своєї території, вважали «очищеним» від будь-яких підозр (наприклад, у переховуванні злочинця або викраденого майна), тому воно не несло відповідальності. Колективна відповідальність членів територіальної громади не наставала також у разі, коли село, до якого привів слід, добровільно видавало злочинця або вказувало на нього. Якщо слід не «выводив» за межі села, «слід гнали» від «землі до землі» або від «двору до двору». Окремого селянина, який «выводив слід» за межі своєї нерухомої

власності, вважали «очищеним» і його не притягали до відповідальності. Якщо окремі члени територіальної громади не хотіли або не могли «вивести слід», не бажали знайти й видати злочинця, знищували його сліди тощо, то наставала відповідальність села або окремих осіб, які мали нерухоме майно, до якого «привів слід»²⁹.

Такі оперативні дії потерпілого та його помічників сприяли розкриттю злочину, з'ясуванню обставин правопорушення і особи, яка його скоїла, пришвидшували компенсування потерпілому завданої шкоди.

Погоджуємося, що ст. 77 Широкої «Руської правди»³⁰ відображає поширений на той час звичай кругової поруки членів громади та їх взаємовідповідальність: якщо мешканці селища відмовлялися брати участь у розшуку ймовірного злочинця, то вони автоматично підлягали колективній відповідальності за скоєний злочин (відшкодовували вартість зниклого (викраденого) майна та сплачували штраф до скарбниці). Тож якщо злочинець перебував на території громади, то з великою вірогідністю його або відомості про нього передавали переслідувачам³¹.

Навіть коли «гоніння сліду» не давало позитивних результатів, «слід» утрачали або він выводив на «битий» шлях («гостинець») і зникав, потерпілий міг вдаватися до інших засобів: «закликати на торгу», тобто публічно роз-

27 Яковлів А. Знач. твір. URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult15.htm> (дата звернення: 05.07.2025).

28 Черкаський І. Знач. твір. С. 297—299. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005665> (дата звернення: 05.07.2025).

29 Ясинский М. «Село» и «верв» Русской Правды / Антологія української юридичної думки. В 6 т. // редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Т. 2 : Історія держави і права України: Руська Правда ; упорядники: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук, І. В. Музика, І. К. Омельченко; відп. ред. І. Б. Усенко. Київ, 2002. С. 272.

30 Гавриленко О. А., Логвиненко І. А., Новікова Л. В. Знач. твір. URL: <https://surl.lu/rdhvmv> (дата звернення: 05.07.2025).

31 Кушинська Л. А. Звичаєве право ... URL: <https://surl.li/uoddcu> (дата звернення: 05.07.2025).

повісти в людному місці про завдану шкоду; додатково розпитати людей про відомі їм обставини події; звернутися до «копи» (громади) із проханням про допомогу в пошуку викраденого; найняти «сока» — особу, яка могла надати корисні відомості й допомогти в подальшому розшуку. Якщо це не допомагало — слід не знайдено, «сок» не зголосився, люди на копі не надали відомостей, — то потерпілий не знаходив свого кривдника, хоча й застосовував усі засоби для відновлення своїх прав³².

«Соком» у звичаєвому праві називали того, хто знав вірогідного злочинця, міг надати потерпілому відомості про правопорушника, навести на його слід або викрадене. За свою послугу «сок» одержував винагороду — «просоку». Пошук «сока» покладали на самого потерпілого. Після завершення попереднього розслідування «сок» мав право виступити свідком у судовому розгляді. Дослідники вважають, що не кожен свідок під час розслідування злочину набував статусу «сока»: його отримували лише особи, які безпосередньо збирали криміналістично значущу інформацію на напівпрофесійній основі й надавали послуги на кшталт сучасних приватних детективів³³.

Розшукові дії за участю представників громади потерпілий здійснював лише за наявності індивідуальних ознак (особливостей) майна, окремої речі, худоби, які привласнив злочинець, або опису прикмет людини (у разі розшуку челяді). Дослідники вважають, що

з метою підвищення ефективності такого розшуку застосовували знання з математики, природознавства, медицини, анатомії³⁴.

Процедури здійснення «гоніння сліду» були схожими у вервних судах і в копних, однак згодом їхній порядок зазнав певних несуттєвих змін. Дослідники вважають розслідування злочинів копним судом добре організованим процесом. У здійсненні процедури «гоніння сліду» доволі часто брав участь «возний», який згодом звітував гродському (кримінальному) суду про результати проведення цієї слідчої дії копним судом³⁵.

Отже, «гоніння сліду» і «звід» — методи розслідування, за допомогою яких потерпілий здійснював пошук злочинця та «лиця» (викраденого або зниклого майна). Утім, цими пошуковими діями повноваження потерпілого не завершувалися. Затримавши злочинця, знайшовши викрадене майно, з'ясувавши свідків, потерпілий мав надати общинному суду всі ці «фактичні дані», на підставі яких уже в суді формувалися докази. Потерпілий самостійно або за участі свідків мав привести на засідання суду свого кривдника, і з цією метою до останнього могли навіть застосувати фізичну силу. Дослідники не вважають такий значний обсяг повноважень потерпілого надзвичайним явищем: він відповідав правовим стандартам тогочасної Європи — подібний підхід передбачено в давньоримському правовому акті «Закон XII таблиць»³⁶.

32 Яковлів А. Зазнач. твір. URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult15.htm> (дата звернення: 05.07.2025).

33 Бедрій М. М. Здійснення гоніння сліду С. 8—9. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/02.pdf> (дата звернення: 05.07.2025).

34 Юсупов В. В. Зазнач. твір.

35 Бедрій М. М. Здійснення гоніння сліду С. 8. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/02.pdf> (дата звернення: 05.07.2025).

36 Його ж. Особливості формування С. 71—72. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2018/876.pdf (дата звернення: 05.07.2025).

Норми звичаєвого права «Руської правди» забороняли самосуд з боку потерпілого, відбирання крадених речей силою і визначали для розв'язання цієї конфліктної ситуації певний правовий порядок, що звався «звід». Правовий порядок «зводу» регламентовано ст. 35–39 Широкої «Руської правди»³⁷. Цю правову процедуру застосовували, якщо втрачену річ знаходили до «закличу» або в іншій місцевості, а особа, у якій побачили цю зниклу річ, заперечувала неправомірність її набуття³⁸. «Звід» здійснювали або до закличу, або в строк до закінчення трьох днів після нього.

Послідовність процедури «зводу» полягала в такому: потерпілий у присутності свідків звертався до того, хто утримував крадену річ, і вимагав довести правомірність володіння нею, підтверджуючи свої слова вказівкою на особу, яка передала цю річ звинувачуваній особі. Процедура «зводу» подібна до методу «гоніння сліду». Основна відмінність полягала в тому, що під час «зводу» ішли не за слідом, а за «зводами» («заводцями»), до яких послідовно переходила крадена річ. Процедуру «зводу» припиняли на третьому «зводі», тобто третя особа, яка мала цю крадену річ, мусила віддати її потерпілому без заперечень разом із відшкодуванням. До того ж така третя особа сама набувала право шукати свого кривдника за наступними «зводами»³⁹.

У непоодиноких випадках запідозрений не міг назвати особу, що продала

йому майно, оскільки був його первинним власником. Таким майном могли бути вирощені запідозреним коні, воли, інші тварини або рослини, а також виготовлені ним предмети, наприклад сукно. У такому разі запідозрений мав про це заявити копному суду й назвати свідків цього факту⁴⁰.

Дослідники вважають, що процедура «гоніння сліду», як і інші судові дії на копі, спрямовано насамперед на виявлення винного — того, кого зобов'язували відшкодувати збитки, хоча останній і не завжди виявлявся справжнім злочинцем. Історичні джерела свідчать, що учасники копних судів визнавали винними окремих селян або цілі громади («кутки села») у такому разі: якщо вони не виходили на слід або не виводили слід злочину за межі дворища, села; тих, хто не з'являвся на копу без поважних причин; тих, у кого (під час «гоніння сліду» або трусу (обшуку)) знаходили крадені речі; тих, хто відмовився «очиститись ритуальною церковною присягою»; спійманих на місці злочину або тих, кого наздогнала копна погоня; тих, хто приховував, що приймав незнайомих осіб у період скоєння злочину тощо. Таке визначення копою винного спонукало жителів копних околиць брати активну участь у копних судах, вивчати звичаєве право, щоб не потрапити до кола звинувачених, зобов'язаних відшкодувати збитки, а це свідчить про високий рівень правової культури українських

37 Гавриленко О. А., Логвиненко І. А., Новікова Л. В. Зазнач. твір. С. 32–33. URL: <https://surl.lu/rdhvmv> (дата звернення: 05.07.2025).

38 Кушинська Л. Елементи звичаєвого права в «Руській Правді». *Історія України*. 1999. Т. 38. С. 5–6.

39 Яковлів А. Зазнач. твір. URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult15.htm> (дата звернення: 05.07.2025).

40 Бедрій М. М. Розслідування злочинів в українському копному судочинстві (XVI–XVIII ст.). *Проблеми законності*. 2010. Вип. 111. С. 250–258. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2010_111_36 (дата звернення: 05.07.2025).

селян, міщан і шляхти в досліджуваній період⁴¹.

Поширені за часів Широкої «Руської правди» засоби розшуку осіб, за підозрених у скоєнні злочину («заклич», «звід» і «гоніння сліду»), окремі дослідники вважають першими паростками комплексних тактичних засобів розслідування злочинів, «прообразами» сучасних криміналістичних комплексів організаційно-тактичного спрямування. Зокрема, «гоніння сліду» оцінюють як комплексне застосування засобів кримінального переслідування, що деякою мірою подібне до сучасних тактичних операцій (наприклад: переслідування злочинця за гарячими слідами; з'ясування особи, яка скоїла злочин; розшук і затримання підозрюваного та ін.)⁴². Із цим можна погодитися лише з певним застереженням, оскільки основою тактичної операції є саме методи розслідування злочинів, а операції — це лише комплексна форма реалізації таких методів⁴³.

Ані «звід», ані «гоніння сліду» не вважали судовими доказами: вони лише да-

вали підстави для притягнення винного до відповідальності, тобто більшою мірою мали значення як засоби збирання фактичного матеріалу, який потім в суді складав підґрунтя доказової бази.

Можемо стверджувати, що такі процедури звичаєвого права, як «звід» і «гоніння сліду», є основою сучасних ефективних методів розслідування кримінальних правопорушень. Так, на підставі процедури «гоніння сліду» у сучасній криміналістиці розроблено рекомендації з переслідування злочинців і методики розслідування кримінальних правопорушень за гарячими (свіжими) слідами⁴⁴ й окремі методи розслідування кримінальних правопорушень (зокрема, криміналістичного профілювання⁴⁵, криміналістичної ретроспекції⁴⁶, а також криміналістичний аналіз слідової картини⁴⁷). Положення процедури «звід» є фундаментом сучасного методу пошуку злочинів із застосуванням відомостей про предмети й об'єкти злочинного замаху⁴⁸.

У кожному судочинстві практикували застосування спеціальних знань:

41 Гурбик А. Зазнач. твір. С. 108—109. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UkrL_2013_2_9 (дата звернення: 05.07.2025).

42 Шевчук В. М. Зазнач. твір. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17279> (дата звернення: 05.07.2025).

43 Богачук В. С. Тактичні операції при розслідуванні підроблення грошей : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. С. 32.

44 Салтевский М. В. Раскрытие преступлений «по горячим следам»: понятия и принципы. *Проблемы государства и права Украины* : темат. сб. науч. тр. Киев, 1992. С. 116—123 ; Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса, 2007. С. 185—187.

45 Старушкевич А. В. Криміналістичне профілювання: наукове обґрунтування та проблеми використання у розслідуванні злочинів. *Право України*. 2004. № 8. С. 64—68.

46 Його ж. Можливості використання методу криміналістичної ретроспекції при розслідуванні злочинів. *Верховенство права у процесі державотворення* : мат-ли міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 06.10.2010). Тернопіль, 2010. С. 72—74. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=882 (дата звернення: 05.07.2025).

47 Його ж. Криміналістичний аналіз слідової картини сексуальних вбивств. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2004. Вип. 60—62. С. 92—98.

48 Його ж. Метод пошуку злочинців з використанням відомостей про предмети і об'єкти злочинного замаху. *Українська наука XXI століття* : мат-ли п'ятої всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 17—19.06.2009). Київ, 2009. Ч. 5. С. 38—39.

наприклад, запрошували цирульників для огляду ран і побоїв, що можна вважати першими кроками на шляху до формування майбутнього інституту участі спеціалістів у слідчих діях⁴⁹.

Важливий чинник, який обумовлював значний авторитет копного суду, особливо під час розслідування заплутаних справ і виявлення невідомих злочинців,— його оперативність: за звичаєм люди одразу приходили на «слід» або «поклик» потерпілого, доволі швидко сусіди з околиць надавали необхідну криміналістично значущу інформацію про незнайомців, шляхи переміщення людей або худоби і в копному суді переповідали свої свідчення, а за потреби за слідами злочинців громада організовувала близькі й далекі переслідування, обшуки місцевості та господарств запідозрених осіб⁵⁰.

Висновки

Отже, методи розслідування злочинів під назвою «заклич», «звід» і «гоніння сліду» мають архаїчне походження, вони зумовлювали звичаєвий характер копного судочинства. Процедури реалізації цих методів розслідування злочинів виникли ще в додержавний період, найактивніше ними послуговувалися общинні суди східних слов'ян, а згодом — вервні й копні суди Київської Русі. «Заклич», «звід» і «гоніння сліду» — це невід'ємна складова українського копного судочинства, динамічні й ефективні засоби розслідування, які допомагали швидко з'ясувати особу злочинця, обставини події та розшукати викрадене майно або забезпечити його відшкодування кривдником. Ці методи розслі-

дування злочинів, розроблені на основі досвіду українського народу, гідно поповнили законодавства держав, у складі яких українські землі перебували протягом майже п'яти століть.

Затримання особи під час «гоніння сліду» однозначно не свідчило про її вину, що давало змогу запідозреному виправдатися, пояснити наявність у нього певної речі, довести свою непричетність до злочину. Результати застосування методу «гоніння сліду» не утворювали судових доказів, однак були фактичними підставами для формування таких доказів у процесі подальших судових дій (огляд, допит, обшук тощо). Це виключало як самосуди, тобто застосування фізичної сили до затриманого, так і самоправні дії, спрямовані на відбирання речей у нього. Лише у процесі судових дій, прилюдно, за участю членів вервного (копного) суду, визначали провину («давання вини») затриманого у скоєнні злочину.

Методи розшуку злочинця, зокрема «гоніння сліду» і «заклич», передбачали колективний пошук правопорушника помічниками потерпілого, зазвичай членами однієї територіальної громади, що зумовлювало спільне навчання та поширення досвіду такого розшуку в певній спільноті. Окрім того, розшук злочинців членами однієї територіальної громади передбачав передавання досвіду застосування методів розслідування від старшого покоління молодшому. Участь члена територіальної громади у колективних заходах із застосуванням методів розслідування сприяла не лише вдосконаленню навичок оперування такими методами, а й мала певний превентивний вплив на учасників цих правових дій, утримуючи їх від

49 Черкаський І. Зазнач. твір. С. 58—59. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005665> (дата звернення: 05.07.2025).

50 Гурбик А. Зазнач. твір. С. 109. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UkrL_2013_2_9 (дата звернення: 05.07.2025).

скоєння правопорушень і приховування відомих їм протиправних дій, учинених іншими членами громади.

Основою методів «заклич», «звід» і «гоніння сліду» став принцип взаємодії членів громади (сучасний «груповий метод» розслідування, взаємодія слідчого із громадськістю). Цей принцип до сьогодні є підґрунтям внутрішньодержавної та міжнародної взаємодії, спрямованої на ефективне розслідування кримінальних правопорушень.

Вище зазначено, що процедури звичаєвого права «звід» і «гоніння сліду» склали підґрунтя сучасних ефективних методів розслідування кримінальних правопорушень, зокрема за гарячими (свіжими) слідами, а також криміналістичного профілювання, криміналістичної ретроспекції, криміналістичного аналізу слідової картини.

Формальне правило «куди приведе слід, там і перебуває злочинець» розслідування злочинів на українських землях у добу Середньовіччя свідчить про чітке розуміння давніми українцями: лише за слідами (як матеріальними, так і ідеальними) можна зрозуміти те, що відбулося в минулому, з'ясувати, у якому напрямку зник злочинець, де саме його розшукувати. Це можливе винятково за умови застосування певних елементів сучасних загальнонаукових методів і прийомів пізнання (зокрема, спостереження, порівняння, розпізнавання, зіставлення, аналізу й синтезу, аналогії, висунення гіпотез, мисленнєвої реконструкції тощо), якими наші предки вправно послуговувалися вже понад десять століть тому.

Methods of Investigating Crimes in Ukrainian Lands in Middle Ages

Anatolii Starushkevych

This article purpose is to analyze methods of investigating crimes used in the Ukrainian

lands during the Middle Ages on the basis of the norms of customary law of «Vast Edition of Pravda», to clarify their role in the formation of the forensic doctrine of the methods of investigating criminal offenses (in particular, forensic methodology as a component of modern forensics). To achieve the set goal, the author used general scientific methods: observation, comparison, abstraction, analysis, synthesis, modeling, etc. A scientific analysis of the methods of investigating crimes regulated by the norms of «Vast Edition of Pravda» of the times of Kyivan Rus was carried out. It is noted that the methods of investigating crimes «call», «corpus» and «trace persecution» as complex procedural actions were aimed at searching for and prosecuting criminals, finding the stolen item. It is noted that the “call”, “corpus” and “trace persecution”, which were formed in pre-state society, in the judicial practice of community courts, based on the interaction of community members, became so effective that after formation of the state, they were used and developed by the vevny courts of Kievan Rus the Galicia-Volyn state, and later adopted by the successors of these bodies: kopny courts. In the “Vast Edition of Pravda” and the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania, these methods of investigation were already established at the national level. The institution of customary law “sinking”, which was widespread at that time, made it possible to obtain forensically significant information about the criminal with the aim of pursuing him along ideal traces, appropriate in the event of non-detection, destruction or low informativeness of material traces. It is proven that the legal procedures of customary law («corpus», «trace persecution») became the basis for the development of modern methods of investigating criminal offenses on hot leads and on information about the subjects and objects of a criminal attempt, forensic analysis of the trace picture, forensic profiling, forensic retrospection. It is concluded that the transfer of experience in investigating crimes within the boundaries of one

territorial community from older members of the community to younger ones not only contributed to the improvement of skills in applying investigative methods, but also had a certain preventive effect on the participants in these legal actions, deterring them from committing offenses and concealing illegal actions known to them committed by other members of the community.

Keywords: investigation of crimes; trace persecution ; trace; corpus; call; turn; sinking; «Russkaya Pravda»; Supreme Court; kopny court; hot kopa; hot traces; fresh traces; investigation in Kyivan Rus.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Автор зробив свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автор заявляє, що у нього відсутній конфлікт інтересів.

References

- Bedrii, M. M. (2010). Rozsliduvannia zlochyniv v ukrainskomu kopnomu sudochynstvi (XVI–XVIII st.) [Criminal Investigation in the Ukrainian «Kopna» Proceedings (XVI–XVIII Centuries)]. *Problemy zakonnosti*. Vyp. 111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2010_111_36 [in Ukrainian].
- Bedrii, M. M. (2013). Zdiisnennia honinnia sli- du v ukrainskomu kopnomu sudochynstvi (XIV–XVIII st.) [Implementation of the per- secution of the track in the Ukrainian mop of proceedings (XIV–XVIII century)]. *Nau- kovy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurysprudentsiia*. № 6-2. T. 1. URL: [https://www.vestnik-pravo.mgu. od.ua/archive/juspradenc6-2-1/02.pdf](https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/02.pdf) [in Ukrainian].
- Bedrii, M. M. (2014). *Kopni sudy na ukrainskykh zemliakh u XIV–XVIII st.: istoriko-pravove doslidzhennia* [Kopny courts on Ukrainian lands in the XIV–XVIII centuries: historical and legal research] : monohrafiia. Lviv. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2018/876.pdf [in Ukrainian].
- Bohachuk, V. S. (2010). *Taktychni operatsii pry rozsliduvanni pidroblennia hroshei* [Tactical operations in the investigation of counter- feiting money] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Boiko, I. Y. (2010). *Formuvannia ta funktsionu- vannia derzhavno-pravovykh i samovriad- nykh instytutiv u Halychyni v skladi Polskoho korolivstva (1387–1569 rr.)* [Formation and functioning of state-legal and self-gover- ning institutions in Galicia as part of the Polish Kingdom (1387–1569)] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Lviv [in Ukrainian].
- Cherkaskyi, I. Yu. (1928). *Sud na Ukraini-Rusi XVI–XVIII vv.* [Pub- lic (kopny) court in Ukraine-Rus XVI– XVIII centuries]. *Pratsi komisii dlia vyuchu- vannia istorii zakhidno-ruskoho ta vkrainskoho prava*. IX. Vyp. 4–5. URL: [https://irbis-nbuv. gov.ua/ulib/item/UKR0005665](https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005665) [in Ukrainian].
- Chysnikov, V. M. (2017). *Syskna politsiia v Ukraini za chasiv Rosiiskoi imperii (1880–1917 rr.): istoriko-pravove doslidzhennia* [Investigative Police in Ukraine in Times of the Russian Empire (1880–1917): Historical and Legal Research] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Demchenko, G. V. (1894). *Nakazanie po Litov- skomu statutu v ego treh redakciyah (1529, 1566 i 1588 gg.)* [Punishment under the Li- thuanian Statute in its three editions (1529, 1566, 1588)]. Ch. 1. Kiev. URL: [https://surl.li/ kjpskj](https://surl.li/kjpskj) [in Russian].
- Havrylenko, O. A., Lohvynenko, I. A., Noviko- va, L. V. (2015). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy. Khrestomatiiia-praktykum* [History of State and Law of Ukraine. Reader-practice] :

- navch. posib. Kharkiv. URL: <https://surl.lu/rdhvmv> [in Ukrainian].
- Hurbyk, A. (2013). *Pravovyi instytut «honinnia slidu» v kopnomu sudochynstvi ukrainskykh zemel Velykoho kniazivstva Lytovskoho* [The legal institute of the «trace persecution» in the «kop» legal proceedings on the Ukrainian lands of the Grand Duchy of Lithuania]. *Ukraina Lithuanica*. T. 2. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UkrL_2013_2_9 [in Ukrainian].
- Kotiuk, O. I. (2013). *Pravomirnist slidchykh dii: umovy vyznachennia ta zasoby zabezpechennia* [Legality of investigative actions: conditions for determination and means of ensuring] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Krykun, Yu. S. (2009). *Zvychaieye pravo ukraintsiv u naukovykh doslidzhenniakh 1920-kh — na pochatku 1930-kh rokiv* [Customary law of Ukrainians scientific researches during the period from 1920 till the beginning of 1930 years] : dys. ... kand. ist. nauk. Kyiv. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0409U000855> [in Ukrainian].
- Kushynska, L. (1999). *Elementy zvychaievoho prava v «Ruskii Pravdi»* [Elements of customary law in the *Russkaya Pravda*]. *Istoriia Ukrainy*. T. 38 [in Ukrainian].
- Kushynska, L. A. (2008). *Zvychaieye pravo ta yoho evoliutsiia u skhidnoslov'ianskomu suspilstvi VI—XI st.* [Customary law and its evolution in EastSlavic society of the VI—XI centuries] : monohrafiia. Kyiv. URL: <https://surl.li/uoddcu> [in Ukrainian].
- Makarenko, O. V. (2011). *Zlochyny i pokarannia v pravi Ukrainskoi Hetmanskoï derzhavy 1648—1657 rr.* [Crime and Punishment in the Law of Ukrainian Hetman State 1648—1657] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Padokh, Ya. (1990). *Sudy i sudovy protses staroi Ukrainy. Narys istorii* [Courts and Legal Procedure of Old Ukraine. An Outline of the History]. Niu-Iork ; Paryzh ; Sidnei ; Toronto ; Lviv. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/9247/file.pdf> [in Ukrainian].
- Patiaka, O. O. (2006). *Hrodskiy sud u systemi vladnykh struktur Kyivskoho, Bratslavskoho ta Volynskoho voievodstv (druga polovyna XVI — persha polovyna XVII st.)* [The Grodno Court in the System of Power Structures of the Kyiv, Bratslav and Volyn Voivodeships (second half of the 16th – first half of the 17th century)] : dys. ... kand. ist. nauk. Kyiv. URL: <https://surl.li/dzbumo> [in Ukrainian].
- Saltevskej, M. V. (1989). *Raskrytie prestuplenij «po goryachim sledam»: ponyatiya i principy* [Disclosure of crimes «in hot pursuit»: concepts and principles]. *Problemy gosudarstva i prava Ukrainy* : temat. sb. nauch. tr. Kiev [in Russian].
- Shandra, R. S. (2010). *Voloske pravo ta osoblyvosti yoho zastosovuvannia na ukrainskykh zemliakh (XIII—XVIII st.)* [Volosian law and the peculiarities of its application in Ukrainian lands (13th—18th centuries)] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Lviv. URL: <https://surl.lu/wxcbou> [in Ukrainian].
- Shapirko, P. M. (2012). *Pravove rehuliuвання operativno-rozhukovoi diialnosti v Ukraini: zahalnoteoretychne doslidzhennia* [Legal regulation of operational and investigative activities in Ukraine: general theoretical research] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Odesa [in Ukrainian].
- Shevchuk, V. M. (2013). *Teoretychni osnovy formuvannia ta realizatsii taktychnykh operatsii u kriminalistytsi* [Theoretical bases of formation and realization of tactic operations in criminalistics] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv. URI: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17279> [in Ukrainian].
- Starushkevych, A. (2004). *Kryminalistychnе profiluvannia: naukovе obgruntuvannia ta problemy vykorystannia u rozsliduvanni zlochyniv* [Forensic profiling: scientific substantiation and problems of use in the investigation of crimes]. *Pravo Ukrainy*. № 8 [in Ukrainian].
- Starushkevych, A. V. (2004). *Kryminalistychnyi analiz slidovoi kartyny seksualnykh vbyvstv* [Forensic analysis of the trail of sexual murders]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*. Vyp. 60—62 [in Ukrainian].
- Starushkevych, A. V. (2009). *Metod poshuku zlochyntsyv z vykorystanniam vidomosteï pro predmety i obiekty zlochyynnoho zamakhu* [A method of searching for

- criminals using information about objects and targets of a criminal attempt]. *Ukrainska nauka XXI stolittia* : mat-ly piatoi vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. Kyiv. Ch. 5 [in Ukrainian].
- Starushkevych, A. V. (2010). Mozhlyvosti vykorystannia metodu kryminalistychnoi retrospektsii pry rozsliduvanni zlochyniv [Possibilities of using the method of forensic retrospection in the investigation of crimes]. *Verkhovenstvo prava u protsesi derzhavotvorennya* : mat-ly mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. Ternopil. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=882 [in Ukrainian].
- Tishchenko, V. V. (2007). *Teoretychni i praktychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv* [Theoretical and practical foundations of crime investigation methods] : monohrafiia. Odesa [in Ukrainian].
- Vashchuk, D. P. (2005). *Oblasni pryvilei Volyni ta Kyivshchyny: heneza i funktsionuvannia v druhii polovyni XV — pershii tretyni XVI st.* [Regional Privileges of Volyn and Kyiv Region: Genesis and Functioning in the Second Half of the 15th – the First Third of the 16th Centuries] : dys. ... kand. ist. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Yakovliv, A. (1993). *Ukrainske pravo* [Ukrainian Law] / *Ukrainska kultura* [Ukrainian Culture] : lekts. za red. Dmytra Antonovycha // uporiadnyk S. V. Ulianovska; vst. st. I. M. Dziuby; pered. slovo M. Antonovycha; dodatky S. V. Ulianovskoi, V. I. Ulianovskoho. Kyiv. URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult.htm> [in Ukrainian].
- Yasinskij, M. (2002). «Selo» i «verv» Russkoj Pravdy [«Village» and «verves» of Russian Truth] / *Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky*. V 6 t. // redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova) ta in. T. 2 : *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy: Ruska Pravda* ; uporiadnyky: I. B. Usenko, T. I. Bondaruk, I. V. Muzyka, I. K. Omelchenko; vidp. red. I. B. Usenko. Kyiv [in Russian].
- Yusupov, V. V. (2018). *Kryminalistyka v Ukraini u XX — na pochatku XXI st. (istoryko-teoretychne doslidzhennia)* [Criminalistics in Ukraine in the twentieth – early twenty-first centuries (historical and theoretical research)] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].

Старушкевич, А. (2025). Методи розслідування злочинів на українських землях у добу Середньовіччя. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 3 (40). С. 12–26. DOI: [10.32353/khrife.3.2025.02](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2025.02).